

Lenkijos
lietuvių
bendruomenė

2024 m. rugpjūčio 16 - 18 d.

Lenkijos lietuvių forumas

Esamos situacijos įvertinimas ir strateginės gairės Punsko-Seinų-Suvalkų krašte

Šis dokumentas parengtas remiantis Lenkijos lietuvių forumo apklausos rezultatais ir bendruomenės diskusijomis. Jame pateikiamos išvados ir apibendrinimai, atspindintys bendruomenės narių nuomones, surinktas anoniminės apklausos (anketų) pagalba. Be to, dokumente apžvelgiami klausimai, nagrinėti forumo diskusijų metu, pastebėjimai ir išvados, suformuluotos Lenkijos lietuvių bendruomenės valdybos susitikimuose.

Šiame dokumente apibrėžiamos pagrindinės kryptys, išskiriamos esminės problemos ir pateikiami konkretūs siūlymai bei nutarimai, skirti tolesnei Lenkijos lietuvių bendruomenės veiklai ir strateginėms gairėms nustatyti.

Dokumentas apima penkias pagrindines kryptis, kurios buvo aptartos forumo metu:

1. **Švietimas** - vertinama lietuviško švietimo būklė krašte, iššūkiai ir galimybės tobulinimui.
2. **Istorinis, kultūrinis paveldas ir sielovada** - analizuoja istorinio ir kultūrinio paveldo išsaugojimo strategijas bei sielovados veiklos poveikį bendruomenei.
3. **Kultūra** - apžvelgiama kultūrinės veiklos plėtra, kultūrinės iniciatyvos ir jų poveikis vietos bendruomenei.
4. **Žemės ūkis ir aplinkosauga** - įvertinamos žemės ūkio praktikos, aplinkosaugos problemos ir tvaraus vystymosi galimybės.
5. **Demografija ir ekonomika** - nagrinėjami ekonomikos plėtros iššūkiai, demografiniai pokyčiai ir jų įtaka regionui.

Šis strateginis dokumentas siekia suteikti išsamesnę analizę ir strateginius pasiūlymus, kuriuos galima naudoti kaip pagrindą tolesniam bendruomenės darbui ir plėtrai.

1. ŠVIETIMAS

Švietimas yra esminis įrankis išlaikant lietuvišką tapatybę ir identitetą Lenkijoje gyvenantiems lietuviams. Nepaisant įvairių iššūkių, svarbu siekti aukštos švietimo kokybės, kadangi tai yra vienas iš pagrindinių būdų perduoti kalbą, kultūrą ir tradicijas jaunajai kartai. Šis dokumentas pateikia dabartinės situacijos apžvalgą, Stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių (SSGG) analizę, pagrindines problemas, pasiūlymus situacijos gerinimui bei priimtus nutarimus.

1.1. Dabartinė situacija

Šiuo metu Lenkijoje veikia penkios lietuviškos mokyklos. Tai Vysk. A. Baranausko fondo Seinuose išlaikoma Seinų lietuvių „Žiburio“ mokykla (čia mokosi 104 mokiniai), Punsko Kovo 11-osios licėjus (103 mokiniai), Punsko Dariaus ir Girėno pagrindinė mokykla (163 mokiniai), Vidugirių pagrindinė mokykla (22 mokiniai) ir Suvalkų lietuvių pagrindinė mokykla (2023-2024 metais pradėjo veikti pirmą klasę, ją lankė 3 mokiniai)¹.

Be šių mokyklų, taip pat veikia Punsko savivaldybės vaikų darželis su lenkų ir lietuvių mokomosiomis kalbomis, kuriame lietuviškose grupėse yra 82 vaikai, Seinų „Žiburio“ darželis, kurį lanko 30 vaikučių, ir Suvalkų lietuvių vaikų darželis, kuriame lankosi 38 vaikai. Lenkijoje veikia ir neformaliojo lituanistinio švietimo įstaiga - tai lietuviška mokykla Varšuvoje (čia mokosi 55 mokiniai). Mokyklose visi dalykai dėstomi lietuvių kalba išskyrus tuos, kurie įstatymu reglamentuoti dėstyti lenkiškai. Dirbama pagal Lenkijos švietimo ministerijos ugdymo programas. Tautinių mažumų mokyklų vaikai papildomai mokosi gimtosios kalbos, gimtos šalies geografijos, kultūros ir istorijos dalykų.

Visos mokyklos finansuojamos pagal Lenkijoje galiojančius įstatymus, kurių pagrindu kiekvienam mokiniui priskiriamas mokinio krepšelis. Tačiau finansavimas yra nepakankamas, ypač Seinų „Žiburio“ mokyklai bei Suvalkų lietuvių vaikų darželiui ir pradinei mokyklai, kurios traktuojamos kaip privačios mokyklos, neturi galimybės gauti papildomo finansavimo iš savivaldybių.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija iš dalies finansuoja lietuviškų mokyklų išlaikymą, skirdama lėšų ugdymui, skaitmeninėms ir kitoms mokymo priemonėms įsigyti bei remdama mokytojus. 2023–2024 mokslo metais Lenkijoje dirbo šeši mokytojai, kuriems ministerija skiria išmokas už lituanistinio švietimo vykdymą.

Šalia lietuviškų mokyklų, Punske veikia ir Punsko savivaldybės I laipsnio muzikos mokykla lenkų ir lietuvių dėstomąja kalba. Pastebima, kad daug muzikos mokyklų mokytojų kalba tik lenkų kalba, todėl vaikams, kuriems lietuvių kalba yra gimtoji, kyla iššūkių mokantis muzikos teorijos ir kitų dalykų. Kadangi dėstoma lenkų kalba, vaikai dažnai neįgyja lietuviškos muzikinės terminologijos, o tai apsunkina jų gebėjimą naudoti lietuvių kalbą muzikos srityje. Ši kalbinė aplinka lemia, kad lietuvių kilmės mokiniai yra labiau linkę naudoti lenkų kalbą, o muzikos žinios lietuvių kalba būna ganėtinai žemo lygio.

Mokykloje dažnai akcentuojamos lenkų tautinės šventės ir tradicijos, o lietuviškų kultūrinių elementų neretai pritrūksta, dėl ko lietuvių vaikai turi mažiau galimybių puoselėti savo tautinę tapatybę. Didesnis dėmesys lenkų kultūrai skatina mokinius labiau įsitraukti į lenkų kultūrinį kontekstą, o tai gali prisidėti prie lietuvių kultūros ir kalbos silpnėjimo kasdieninėje veikloje.

¹ Dokumente pateiktas mokinių ir vaikų darželyje skaičius pagal 2023–2024 mokslo metų duomenis.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad tokioje aplinkoje lietuvių vaikai gali jaustis nutolę nuo savo kultūrinės tapatybės. Norint užtikrinti balansą, būtina stiprinti lietuviškos kultūros ir kalbos vaidmenį mokykloje, siekiant išlaikyti kalbinį ir kultūrinį paveldo tęstinumą bei užtikrinti, kad lietuvių kilmės mokiniai turėtų galimybę puoselėti savo kalbą ir kultūrą.

1.1.1. Pagrindinės problemos švietimo sektoriuje

- **Lietuviškų mokomųjų priemonių trūkumas**

Kokybiškų, šiuolaikinių vadovėlių lietuvių kalba ir pratybų sąsiuvinių trūkumas apsunkina mokymąsi, bet ir mažina mokinių motyvaciją mokytis lietuviškai.

(platesnis vadovėlių problemos aprašymas, įskaitant aktualios situacijos „Aušros“ leidykloje apžvalgą - žr. taškas „Nepakankamas finansavimas ir parama“)

- **Mokytojų trūkumas**

Pastebimas greitoje ateityje artėjantis pedagogų, ypač lietuviškai kalbančių, trūkumas. Tai sukelia iššūkius tiek kokybiškam mokymui užtikrinti, tiek lietuvių kalbos ir kultūros puoselėjimui. Daugelis mokytojų šiuo metu dirbančių lietuviškose mokyklose yra vyresnio amžiaus, o jaunų pedagogų skaičius tuoj nebus pakankamas, kad užpildyti trūkstamus etatus.

- **Lietuvių kalbos gebėjimų smukimas**

Ryškiai pastebimas lietuvių kalbos kultūros prastėjimas tiek mokinių, tiek ir pačių mokytojų gretose. Tai kelia susirūpinimą, kad bendruomenė praranda ryšį su taisyklinga kalba, kas gali būti susiję su mažėjančiu susidomėjimu mokytis lietuvių kalba, tam tikru abejingumu tautiniam identitetui.

- **Nepakankamas finansavimas ir parama**

Lenkijos valstybė nepakankamai remia tautinių mažumų švietimą. Tai apsunkina švietimo kokybės užtikrinimą.

Atkreipiame dėmesį į esminę problemą, susijusią su nelygiateise 2019 metų Lenkijos ir Lietuvos sutartimi dėl tautinių mažumų švietimo. Pagal šią sutartį, Lietuva įsipareigoja aprūpinti Lietuvos lenkiškas mokyklas vadovėliais, tuo tarpu Lenkija įsipareigoja finansuoti lietuviškų vadovėlių leidybą. Pabrėžiame, kad ši formuluotė nėra lygiavertė, nes ji leidžia Lenkijai finansuoti lietuviškų vadovėlių leidybą tik iš dalies, kas sukelia reikšmingų trūkumų užtikrinant kokybišką švietimą lietuvių kalba.

Problema tapo itin aktuali, kai „Aušros“ leidykla paruošė vadovėlius, tačiau Lenkijos vyriausybė nesutiko jų įsigyti, aiškindama, kad neturi pakankamai lėšų visoms išlaidoms padengti. Ministerija pasiūlė apmokėti tik 18 proc. vadovėlių paruošimo ir spausdinimo kaštų. Dėl to leidykla patiria milžiniškus nuostolius, nes užsakymas vadovėliams buvo atliktas, paruošiamieji darbai užbaigti, tačiau leidyba negali būti finalizuota, kadangi Lenkija, pirmiau užsakydama vadovėlius, dabar atsisako juos nupirkti.

Tokia situacija kelia rimtų problemų ne tik leidyklai, bet ir visai lietuviškų mokyklų sistemai Lenkijoje, nes užkertamas kelias tinkamam švietimui lietuvių kalba.

- **Integracijos problemos**

Mišrios arba net ir lietuvių šeimos dažnai renkasi lenkiškas mokyklas vietoj lietuviškų. Mokyklos, kuriose lietuvių kalba dėstoma tik kaip papildomas dalykas, dažnai nesukuria pakankamos terpės lietuvių kalbos ir kultūros puoselėjimui jaunimo tarpe.

1.1.2. Švietimo sektoriaus SSGG analizė

<p>Stiprybės (S):</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Lietuvių kalbos mokyklų buvimas: Nepaisant iššūkių, lietuviškos mokyklos Lenkijoje egzistuoja ir veikia, tai leidžia puoselėti lietuvišką kalbą ir kultūrą. ● Bendruomenės sąmoningumas: Bendruomenė supranta švietimo svarbą lietuvių išsaugojimui ir yra pasirengusi imtis veiksmų situacijai gerinti. 	<p>Silpnybės (S):</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Vadovėlių trūkumas: Trūksta kokybiškų, šiuolaikinių vadovėlių lietuvių kalba, tai apsunkina mokymąsi ir mažina mokinių motyvaciją. ● Pedagogų trūkumas: Artėjantis lietuviškai kalbančių mokytojų trūkumas kelia rimtą grėsmę švietimo kokybei. ● Nepakankamas finansavimas: Lenkijos valstybė nepakankamai remia tautinių mažumų švietimą, ypač finansuojant vadovėlių leidybą. ● Integracijos problemos: Mišrios šeimos dažnai renkasi lenkiškas mokyklas vietoj lietuviškų.
<p>Galimybės (G):</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Dvišalio dialogo inicijavimas: Galimybė surengti susitikimą su Lenkijos švietimo ministerija ir aptarti bendrus sprendimus dėl vadovėlių finansavimo bei kitų švietimo problemų. ● ES fondai ir tarptautinė parama: Galima ieškoti papildomų finansavimo šaltinių, tokių kaip ES fondai, kurie galėtų padėti spręsti finansavimo problemas. ● Viešieji ryšiai ir reklama: Gerinant mokyklų įvaizdį ir didinant bendruomenės įsitraukimą galima pritraukti daugiau mokinių ir stiprinti lietuvių kalbos mokymą. ● Inovatyvūs mokymo metodai: Įgyvendinant naujus mokymo metodus galima pritraukti daugiau mokinių ir išlaikyti jų susidomėjimą mokytis lietuviškai. 	<p>Grėsmės (G):</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Nepakankamas Lenkijos įsipareigojimų vykdymas: Dabartinė sutartis tarp Lenkijos ir Lietuvos dėl tautinių mažumų švietimo nėra lygiavertė, todėl gali kilti dar daugiau sunkumų užtikrinant tinkamą lietuviškų mokyklų finansavimą. ● Demografinė mažėjimo grėsmė: Mišrios šeimos renkasi lenkiškas mokyklas, o tai gali sumažinti mokinių skaičių lietuviškose mokyklose ir kelti grėsmę šių mokyklų išlikimui. ● Mokytojų amžius ir naujų pedagogų trūkumas: Dabartinių mokytojų senėjimas ir jaunų pedagogų trūkumas gali pabloginti švietimo kokybę ir apriboti mokinių galimybes mokytis lietuviškai.

1.2. Pasiūlymai dėl situacijos gerinimo

- **Pedagogo profesijos prestižo didinimas**

Siūloma skatinti jaunimą rinktis mokytojo profesiją ir grįžti dirbti vietinėse lietuviškose mokyklose. Tai galėtų būti daroma per stipendijas, finansinę paramą ar kitas motyvacines priemones.

- **Siekti didesnio finansavimo lietuviškoms mokykloms Lenkijoje**

Šis tikslas gali būti pasiektas vykdant šias priemones:

- **Dvišalio dialogo inicijavimas:** Siūloma surengti susitikimą su Lenkijos švietimo ministerijos atstovais, siekiant aptarti esamą situaciją ir rasti bendrą sprendimą dėl vadovėlių finansavimo. Šio susitikimo metu būtų svarbu pabrėžti abipusius įsipareigojimus pagal esamą sutartį bei iškelti klausimą dėl lygiavertės paramos užtikrinimo.
- **Sutarties peržiūra:** Siūloma inicijuoti derybas dėl esamos sutarties peržiūros, siekiant aiškiau apibrėžti finansinius įsipareigojimus ir užtikrinti, kad vadovėlių finansavimas būtų pakankamas ir tvarus. Galima svarstyti galimybę įtraukti papildomus straipsnius, numatančius Lenkijos finansinę atsakomybę už visą vadovėlių leidybos procesą.
- **Viešas kreipimasis:** Siūloma viešai kreiptis į Lenkijos vyriausybę, pabrėžiant, kad esama situacija kenkia tautinių mažumų vaikų švietimui. Šiame kreipimesi reikėtų akcentuoti abipusio bendradarbiavimo ir pasitikėjimo svarbą tarp kaimyninių šalių, siekiant užtikrinti kokybišką švietimą abiejose valstybėse.
- **Alternatyvūs finansavimo šaltiniai:** Jei Lenkijos vyriausybė tvirtina, kad jos biudžete trūksta lėšų, siūloma ieškoti alternatyvių finansavimo šaltinių, tokių kaip ES fondai, kultūriniai mainai ar kitų tarptautinių organizacijų parama, skirta tautinių mažumų švietimui.

- **Gerinti viešuosius ryšius**

Rekomenduojama gerinti lietuviškų mokyklų įvaizdį reklamuojant jų pasiekimus ir geriau įtraukiant bendruomenę, kad būtų išryškinti lietuviško švietimo privalumai. Tai galėtų būti daroma organizuojant bendrus renginius, susitikimus su žinomais lietuvių kultūros, sporto ar verslo atstovais, kurie paskatintų jaunimą aktyviai dalyvauti lietuviškoje veikloje, ugdytų jaunimo pasididžiavimą lietuvišku paveldu ir kultūra.

- **Diegti inovatyvius mokymo metodus**

Šiuolaikiniai mokymo metodai padėtų pritraukti daugiau mokinių ir išlaikyti jų susidomėjimą. Tai gali būti įvairūs projektai, bendradarbiavimas su kitomis mokyklomis, edukacinės išvykos ir pan. Siūloma taip pat praplėsti popamokinių veiklų pasiūlą, kad mokyklos būtų patrauklesnės mokiniams ir jų tėvams.

1.3. Priimti nutarimai

Forumo metu buvo konstatuota, kad būtina įsteigti nuolatinę švietimo komisiją, kuri reguliariai susitiktų spręsti aktualius švietimo klausimus. Periodiški susitikimai yra reikalingi, siekiant spręsti problemas ir užtikrinti geresnį bendradarbiavimą tarp įvairių sričių ir įstaigų, kadangi šiuo metu akivaizdus nesusikalbėjimas tarp jų. Švietimo komisija turėtų veikti nuolat ir susitikinėti reguliariai.

- **Švietimo komisijos steigimas:**

Nuspręsta įsteigti nuolatinę „Švietimo komisiją“, kuri sistemingai ir kryptingai dirbs sprendžiant švietimo sektoriaus problemas. Komisija vykdys nuolatinę veiklą, organizuos periodinius susitikimus, analizuos kylančius iššūkius ir ieškos veiksmingų sprendimų, siekdama gerinti švietimo kokybę.

- **Didesnio finansavimo siekis:**

Įsipareigota aktyviai siekti didesnio finansavimo iš Lenkijos Vyriausybės, siekiant užtikrinti tinkamą tautinių mažumų švietimo poreikių tenkinimą. Ypatingas dėmesys bus skiriamas kokybiškų vadovėlių leidybai ir platinimui lietuvių kalba.

1.4. Išvados

Lietuvių švietimo situacija Lenkijoje susiduria su rimtais iššūkiais, kurie reikalauja kompleksinių sprendimų ir nuoseklios veiklos. Nors esama problemų, kryptingas darbas, derybos su Lenkijos vyriausybe, viešieji ryšiai bei inovatyvūs sprendimai gali reikšmingai pagerinti padėtį. Priimtose iniciatyvos ir sprendimai siekia užtikrinti, kad lietuvių vaikai Lenkijoje turėtų galimybę mokytis gimtąja kalba, išsaugodami tautinį identitetą ir prisidėdami prie lietuviškos kultūros išlaikymo. Tinkamai įgyvendinti strateginiai veiksmai padės išlaikyti ir stiprinti lietuvių bendruomenės švietimo kokybę, prisidedant prie ilgalaikių tikslų įgyvendinimo.

2. ISTORINIS, KULTŪRINIS PAVELDAS IR SIELOVADA

Šis skyrius parengtas remiantis Kultūros paveldo ir sielovados grupės susitikimu, kuriame buvo aptarti aktualūs lietuvių bendruomenei Lenkijoje klausimai, susiję su istoriniu ir kultūriniu paveldu bei sielovados situacija. Šio dokumento tikslas – apibendrinti susitikimo metu pateiktus pastebėjimus ir sprendimus bei nustatyti tolimesnius veiksmus, kurie padėtų išsaugoti lietuvių kultūrinį paveldą ir užtikrintų, kad būtų išsaugotos lietuviškos tradicijos sielovados srityje.

2.1. SSGG analizė

Stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė rodo, kad Punsco ir aplinkinių lietuviškų parapijų bendruomenės turi tvirtą pagrindą išsaugoti savo istorinį ir kultūrinį paveldą, tačiau susiduria su rimtais iššūkiais, ypač dėl ribotų išteklių ir vykdomos netinkamos istorinės politikos. Siekiant sėkmingai išlaikyti lietuvišką identitetą ir paveldą, reikėtų sustiprinti bendruomenės ir valdžios institucijų bendradarbiavimą, ypatingą dėmesį skiriant jaunimo įtraukimui ir skaitmeninėms technologijoms.

Stiprybės (S):	Silpnybės (S):
<ul style="list-style-type: none"> ● Gausus kultūrinis ir istorinis paveldas: Lietuvių bendruomenė Lenkijoje turi turtingą istoriją ir kultūrinį palikimą, kuris sudaro tvirtą pagrindą tolimesnėms iniciatyvoms. ● Tvirta bendruomenės savivoka: Bendruomenės nariai yra labai įsipareigoję išsaugoti ir puoselėti savo kultūrinį paveldą bei tapatybę. ● Svarbios istorinės vietos: Jau esantys istoriniai objektai, tokie kaip lietuvių karių kapai, yra svarbūs bendruomenės tapatybės simboliai. ● Stiprus kultūrinės atminties palaikymas: Bendruomenė aktyviai puoselėja kultūrinį paveldą ir lietuviškas tradicijas, užtikrindama jų išsaugojimą ateities kartoms. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Konfliktų rizika: Seinų ir Punsco parapijose keliamos naujos iniciatyvos, kurios gali skatinti konfliktus tarp lietuvių ir lenkų tikinčiųjų, ir kelti grėsmę lietuvių bendruomenės vienybei. ● Riboti finansiniai ir žmogiškieji ištekliai: Trūksta resursų, reikalingų efektyviai prižiūrėti istorinius objektus ir įgyvendinti paveldosaugos projektus. ● Nepakankamas jaunimo įsitraukimas: Jaunimas nėra pakankamai įtrauktas į kultūros paveldo išsaugojimo veiklas, o iniciatyvos šioje srityje dar nėra pilnai įgyvendintos. ● Silpna skaitmeninė infrastruktūra: Istorinės informacijos skaitmeninimas yra nepakankamas, apsunkinantis informacijos prieinamumą ir išsaugojimą ateities kartoms. ● Prasta koordinacija paveldosaugos procese: Nepakankamas organizacijų ir institucijų bendradarbiavimas lemia veiksmų dubliavimąsi ir neišnaudotas galimybes.
Galimybės (G):	Grėsmės (G):
<ul style="list-style-type: none"> ● Tarpvalstybinis bendradarbiavimas: Bendradarbiavimas su Lietuvos ir Lenkijos valdžios institucijomis gali pritraukti papildomą finansavimą ir paramą lietuvių kultūrinio paveldo apsaugai bei projektų įgyvendinimui. ● Jaunimo įtraukimas: Programų, skatinančių jaunimo dalyvavimą kultūros paveldo išsaugojimo veiklose, kūrimas užtikrintų šių veiklų tęstinumą ir ilgalaikį paveldosaugos plėtojimą. ● Skaitmeninimas: Modernios technologijos leidžia skaitmeninti ir archyvuoti kultūrinį paveldą, padarant jį lengviau prieinamą ir geriau žinomą 	<ul style="list-style-type: none"> ● Politinis neapibrėžtumai: Politiniai pokyčiai gali neigiamai paveikti kultūros paveldo apsaugą ir sielovados praktikas, sumažindami arba nutraukdami esamą paramą bei finansavimą. ● Kultūriniai konfliktai: Bandytas keisti ilgalaikes tradicijas gali sukelti įtampą ir konfliktus bendruomenėje, susilpninti jos vienybę ir lietuvišką tapatybę. ● Istorinių objektų nykimas: Dėl nepakankamos priežiūros ir ribotų išteklių kyla rizika, kad svarbūs istoriniai objektai, toliau nyks arba bus sunaikinti. ● Kultūrinė asimiliacija: Dvasiškių iniciatyvos integruoti lietuvius ir lenkus per

<p>tiesiogiai, tiek tarptautinei auditorijai.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Monografijų ir leidinių kūrimas: 2026 m. minint Seinų kunigų seminarijos 200-ąsias metines, specialios monografijos parengimas gali pritraukti visuomenės ir valdžios dėmesį, taip sustiprinant lietuvių kultūrinio paveldo matomumą. 	<p>bendras religines šventes gali sukelti lietuviškosios tapatybės ir tradicijų praradimo grėsmę.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Politinis ir institucinės paramos trūkumas: Nepakankama politinė ar institucinė parama gali apsunkinti lietuvių paveldo išsaugojimą ir atstatymą, sumažindama šių pastangų veiksmingumą ar net paversdama jas neįmanomomis.
--	--

2.2. Lietuvių kultūros paveldo įamžinimas

2026 m. bus minimos Seinų kunigų seminarijos įsteigimo 200 metinės. Pasiūlyta iš anksto šiam jubiliejui rengtis ir jau dabar stengtis sudominti juo Lietuvos Bažnyčios hierarchus bei Lietuvos valstybės institucijas.

Kalbėta taip pat apie taip vadinamo „Kresų“ muziejaus veiklą bei galimus sprendimus pagerinti jame lietuvių paveldo eksponavimą. Netrukus turėtų įvykti susitikimai su Trakų istorijos muziejaus vadovais, kurie galėtų šiais klausimais pagelbėti, konsultuoti.

Padėtis nesikeičia Berznykų kapinėse, kur palaidoti Lietuvos kariai ir kiekvienais metais daugėja simbolinių paminklų. Taip pat ligi šiol nepavyko pakabinti informacinės lentos ant pastato, kuriame veikė „Šaltinio“ spaustuvė.

Diskutuota apie lentą, skirtą Lietuvos himno autoriui V. Kudirkai, kuri pagaminta prieš daugelį metų ir kol kas nėra leidimo ją pakabinti ant buvusios Seinų kunigų seminarijos rūmų sienos.

Svarstyta, ar „Kresų“ muziejaus atveju nesikreipti į Lietuvos ir Lenkijos kultūros ministerijas, kad pastarosios padėtų pagerinti esamą situaciją. Vietos lietuvių bendruomenė nesutinka su tokiu lietuvių kultūros įamžinimu ir pačioje „Lietuviškoje menėje“, kurios renovacija dar 2018 m. buvo finansuojama Lietuvos Respublikos lėšomis.

Nuspręsta, anksčiau paminėtus klausimus aptarti su Lietuvoje veikiančios Paveldo komisijos vicepirmininku prof. V. Rakučiu. Pastaroji komisija reguliariai susitinka su Lenkijos Paveldo komisijos nariais ir aptaria visus su paveldo apsauga Lietuvoje ir Lenkijoje susijusius klausimus.

Taip pat buvo pasiūlyta apsvarstyti galimybę Seinuose (pvz. prie „Lietuvių namų“) įrengti informacinius standus, kuriuose būtų pažymėti svarbiausi lietuvių paveldo objektai, o patalpinti QR kodai, juos nuskenavus, leistų bet kuriuo metu ir įvairiomis kalbomis susipažinti su lietuvių istoriniu-kultūriniu paveldu.

Taip pat siūlyta, informacinių standų įrengimo Seinuose klausimo svarstymą iškelti į aukštesnį lygmenį. Diskusijos dalyvių manymu, jeigu šiuo klausimu padėtų LR Ambasada Lenkijoje, tai gavus pritarimą valdžios institucijose Varšuvoje, lengviau tai būtų įgyvendinti, o pati iniciatyva įgautų svarbaus tarpvalstybinio projekto statusą.

Veiksmų planas:

1. **Seinų kunigų seminarijos jubiliejus:** Ruoštis Seinų kunigų seminarijos įsteigimo 200 metų jubiliejui, įtraukiant Lietuvos Bažnyčios hierarchus ir valstybės institucijas.
2. **Lietuvių paveldo eksponavimas:** Inicijuoti susitikimus su Trakų istorijos muziejaus vadovais, siekiant pagerinti lietuvių paveldo eksponavimą „Kresų“ muziejuje.
3. **Informacinių stendų įrengimas:** Įrengti informacinius stendus Seinuose, su QR kodais, leidžiančiais susipažinti su lietuvių kultūros paveldu. Šį klausimą svarstyti aukštesniame lygyje, siekiant tarpvalstybinio projekto statuso.

2.3. Lietuvių istorinio paveldo tvarkymas

Diskutuota taip pat apie tai kaip išspręsti paveldo objektų tvarkymo klausimą (tai Lietuvos karių kapų Seinuose ir Berznyke, dr. J. Kauko kapas, vysk. A. Baranausko paminklo aplinka, Užupių paminklas Seinų kapinėse, Lietuvos partizanų buvusios slėptuvės aplinka Šlynakiemyje, Suvalkuose ir Punske esančios atmintinos vietos. Pastebėta, kad šiomis vietomis daugiausiai rūpinasi lietuviškos mokyklos, tačiau tą tvarkymo schemą reikėtų tobulinti, daugiau skirti šiems darbams dėmesio, sukurti tam tikrą modelį (pvz. atostogų metu mokyklos nedirba, tvarkoma nereguliariai).

Taip pat kalbėta apie tai, kad Seinuose, Punske, Suvalkuose ar svetur yra ir daugiau nusipelnusių mūsų kraštui žmonių kapaviečių (pvz. knygnešys K. Petruškevičius, Kostas Cibulskis ir k.t.), kurias taip pat reikėtų surasti, aprašyti ir esant galimybei reguliariai lankyti.

Anoniminės anketos respondentai dažnai atkreipdavo dėmesį, kad reikėtų pažymėti ir surašyti taip pat „gamtos objektus“, jų pavadinimus, lokalizaciją, pažymėti senųjų kapinių kaimuose vietas, rengti seminarus apie istorinį paveldą jaunimui, aiškinti jo išsaugojimo svarbą. Keli respondentai kėlė buvusių Punsko kultūros namų pastato sutvarkymo ir įamžinimo klausimą.

Veiksmų planas:

1. **Istorinių objektų priežiūra:** Sukurti tvarkymo schemą, užtikrinant reguliarią lietuvių karių kapų, paminklų ir kitų istorinių objektų priežiūrą.
2. **Kapaviečių suradimas ir įamžinimas:** Surasti ir aprašyti nusipelnusių lietuvių kapavietes Lenkijoje, užtikrinant jų reguliarią lankymo ir priežiūros tvarką.
3. **Jaunimo įtraukimas:** Skatinti mokyklas įtraukti jaunimą į kultūros paveldo išsaugojimo veiklas, ugdant jų susidomėjimą vietos istorija.

2.4. Sielovados klausimai

Diskusijų metu buvo pristatyta padėtis, kuri susiklostė Punsko parapijoje pasikeitus parapijos klebonui. Buvo pažymėta, kad naujasis klebonas nori keisti dešimtmečiais nusistovėjusią parapijoje tvarką ir labiau „integruoti“ lietuvius ir lenkus tikinčiuosius. Tai galėtų būti pamaldų atnašavimo tvarkos keitimas, bendrų procesijų (pvz. Žolinių“ ir kitų švenčių metu) rengimas.

Manoma, kad dėl to, gali atsirasti konfliktinių situacijų ir reikėtų išsiaiškinti tikrąsias klebono intencijas.

Neramina ir tai, kad klebonas užsiminė apie karaliaus Žygimanto III dekretą, kuriuo įsteigta Punsko parapija perdavimą taip vadinamam Kresų muziejui Seinuose.

Nuspręsta aktyviai dalyvauti parapijos visuomeninės tarybos susitikimuose ir daugiau sužinoti apie klebono siūlomas reformas, vengti konflikto eskalavimo, tačiau taip pat aiškiai išreikšti bendruomenės poziciją. Taip pat akcentuoti, kad tai yra ne tik Punsko parapijiečių bet visų lietuvių tikinčiųjų nuomonė.

Jeigu atsirastų toks poreikis, informuoti Lietuvos Bažnyčios hierarchus ir aiškinti visuomenei apie atsiradusias neigiamas tendencijas, o esant reikalui boikotuoti bandymus keisti nusistovėjusias lietuvių tikinčiųjų apeigų tradicijas.

Diskusijos dalyviai įžvelgė poreikį steigti darbo grupę, kuri stengtųsi palaikyti dialogą su klebonu ir siūlytų galimus sprendimus. Tokia grupė padėtų stebėti padėtį ne tik Punsko bet ir kitose, gretimose parapijose, kuriose gyvena lietuviai tikintieji.

Veiksmų planas:

1. **Bendruomenės įsitraukimas:** Aktyviai dalyvauti parapijos visuomeninės tarybos susitikimuose, siekiant išgirsti klebono siūlomas reformas ir pateikti bendruomenės poziciją.
2. **Komunikacija su Lietuvos Bažnyčios hierarchais:** Esant poreikiui, informuoti Lietuvos Bažnyčios hierarchus apie neigiamas tendencijas ir aiškinti situaciją plačiajai visuomenei.
3. **Darbo grupės steigimas:** Steigti darbo grupę, kuri palaikytų dialogą su klebonu ir siūlytų galimus sprendimus. Ši grupė taip pat stebėtų situaciją kitose lietuvių parapijose Lenkijoje.

2.5. Išvados

Susitikimo metu aptartos temos pabrėžia būtinybę glaudžiai bendradarbiauti su Lietuvos Bažnyčios hierarchais, valstybinėmis institucijomis ir vietos bendruomene, siekiant išsaugoti lietuvių kultūrinį ir istorinį paveldą bei užtikrinti tinkamą sielovados praktiką. Planuojami veiksmai padės išvengti galimų konfliktų ir išsaugoti lietuvių tautinį identitetą, stiprinant jų kultūrinį palikimą Lenkijoje.

3. KULTŪRA

Šis dokumentas skirtas padėti Punsko, Suvalkų ir Seinų regionams kryptingai planuoti ir įgyvendinti kultūrinę veiklą, siekiant išsaugoti ir stiprinti lietuvišką identitetą, pritraukti daugiau dalyvių ir sukurti gyvybingą kultūrinę aplinką.

Šiuo metu Punsko, Suvalkų ir Seinų regionuose yra išvystyta kultūrinė veikla, tačiau kiekvienas regionas susiduria su skirtingais iššūkiais ir galimybėmis. Punske dominuoja lietuviška kultūra ir tradicijos, tačiau pastebimas finansų trūkumas ir jaunimo traukos stoka. Suvalkuose yra poreikis plėtoti šiuolaikines kultūros formas ir didinti Lietuvių matomumą mieste. Seinuose kultūrinė veikla orientuota į mažesnę, bet aktyvią bendruomenę, kur yra svarbu skatinti kaimo bendruomenių įtraukimą ir kultūros prieinamumą.

3.1. SSGG analizė

Krašte jau egzistuoja turtinga kultūrinė pasiūla, aukšto lygio meno ansambliai ir tvirtos tradicijos, o aktyvi bendruomenė ir bendradarbiavimas su Lietuva kuria tvirtą kultūrinį pagrindą. Tačiau finansų trūkumas, jaunimo traukos stoka ir kultūros specialistų stygius riboja kultūrinės veiklos plėtrą, o renginių monotonija ir lenkų kultūros dominavimas mažina lietuviškos kultūros matomumą. Galimybės apima naujų kultūros formų plėtrą, inovatyvias technologijas ir kaimo bendruomenių įtraukimą, kurios gali praturtinti ir diversifikuoti kultūrinę veiklą. Vis dėlto grėsmės, tokios kaip kultūrinės stagnacijos rizika, mišrių šeimų nutautėjimas ir globalizacijos įtaka, kelia pavojų lietuviškos kultūros išsaugojimui ir jos patrauklumui jaunajai kartai. Efektyvus šių aspektų valdymas ir strategijų pritaikymas gali padėti išlaikyti ir sustiprinti kultūrinę tapatybę bei užtikrinti regionų kultūrinės veiklos augimą ir plėtrą ateityje.

Stiprybės (S):	Silpnybės (S):
<ul style="list-style-type: none">• Turtinga kultūrinė pasiūla – Krašte jau egzistuoja platus kultūrinių renginių spektras, kuris apima įvairaus amžiaus grupes.• Profesionalūs ansamblių vadovai – Aukšto lygio vadovai prisideda prie kultūrinės veiklos kokybės išlaikymo.• Tvirtos tradicijos ir etninės kultūros puoselėjimas – Etninės kultūros renginiai, šokiai, dainos ir amatai padeda išlaikyti ir perduoti tradicijas.• Aktyvi bendruomenė – Įvairaus amžiaus grupės dalyvauja kultūrinėje veikloje, įskaitant vaikus ir senjorus.• Bendradarbiavimas su Lietuva – Yra užmegzti tvirti ryšiai su Lietuvos regionais, kurie padeda kultūrinės veiklos plėtrai.	<ul style="list-style-type: none">• Finansų trūkumas – Trūksta lėšų moderniems kultūros namams, techninei aparatūrai ir naujoms veikloms.• Jaunimo traukos stoka – Trūksta inovacijų ir šiuolaikinių kultūros formų, kurios būtų patrauklios jaunajai kartai.• Kultūros specialistų ir lyderių trūkumas – Bendruomenėje trūksta vietinių kultūros specialistų, kurie galėtų vadovauti ir inspiruoti kitus.• Renginių monotonija – Kai kurie tradiciniai renginiai prarado savo aktualumą ir nebepritraukia tiek dalyvių kaip anksčiau.• Dominuojanti lenkų kalba ir kultūra – Vietovėje lenkų kalba ir kultūra dominuoja, todėl lietuviška kultūra yra mažiau pastebima.

Galimybės (G):	Grėsmės (G):
<ul style="list-style-type: none"> • Naujų kultūros formų plėtra – leškoti mažiau finansinių išteklių reikalaujančių kultūros formų ir įtraukti savamokslius kūrėjus. • Inovatyvios technologijos – Naudoti socialinius tinklus (Instagram, TikTok) ir kitas šiuolaikines technologijas jaunimo pritraukimui. • Jaunimo įtraukimas į senovinių amatų mokymus – Inicijuoti mokymus jaunimui, kad būtų išsaugotos tradicijos ir perduotos ateities kartoms. • Kaimo bendruomenės įtraukimas – Didinti kultūrinės veiklos prieinamumą kaimo gyventojams, griauti stereotipus apie jų nenorą dalyvauti kultūroje. • Bendradarbiavimas su tolimesniais Lietuvos regionais – Plėsti kultūrinius ryšius per bendrus projektus su kitais Lietuvos regionais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kultūrinės stagnacijos rizika – Jei renginiai nesikeis ir neprisitaikys prie šiuolaikinių poreikių, gali kilti rizika, kad jie taps mažiau aktualūs. • Mišrių šeimų nutautėjimas – Dėl kultūrų maišymosi kyla grėsmė lietuviškos kultūros išsaugojimui mišriose šeimose. • Etninių amatų nykimas – Mažėjant amatininkų, kurie užsiima senoviniais amatais, kyla grėsmė, kad šie amatai išnyks. • Lietuviškos sielovados problema – Stiprus lenkų kultūros ir kalbos dominavimas gali prisidėti prie lietuviškos sielovados mažėjimo. • Globalizacijos įtaka – Globalios kultūros plitimas gali sumažinti vietinės, autentiškos lietuviškos kultūros patrauklumą jaunimui.

3.2. Pagrindinės kultūrinės veiklos kryptys

Šiame poskyryje pateikiamos pagrindinės kultūrinės veiklos kryptys, nustatytos atsižvelgiant į vietos bendruomenės nuomonę ir poreikius. Šios kryptys ne tik atspindi bendruomenės lūkesčius, bet ir siekia spręsti esamas problemas bei išnaudoti galimybes, užtikrinant kultūrinio gyvenimo plėtrą ir kokybės gerinimą. Remdamiesi bendruomenės išreikštomis nuomonėmis ir poreikiais, parengti prioritetai leis kryptingai ir efektyviai vystyti kultūrinę veiklą, gerinant jos pasiekiamumą ir poveikį vietos gyventojams.

- **Kultūrinės tapatybės išlaikymas ir stiprinimas:**
 - Remti ir plėtoti lietuviškas tradicijas, kalbą ir papročius.
 - Skatinti vietinės bendruomenės dalyvavimą kultūrinėje veikloje.
- **Bendradarbiavimas su kitais regionais ir tarptautinėmis organizacijomis:**
 - Vystyti partnerystes su Lietuvos ir kitų šalių kultūros įstaigomis.
 - Įtraukti tarptautinius projektus, siekiant praturtinti vietinį kultūrinį gyvenimą.
- **Jaunimo įtraukimas į kultūrinę veiklą:**
 - Organizuoti šiuolaikinius renginius ir projektus, pritaikytus jaunimo poreikiams.
 - Ugdyti jaunimo lyderystę ir iniciatyvumą kultūrinėje srityje.
- **Etninių amatų ir tradicijų išsaugojimas:**
 - Skatinti amatininkų mokymus ir dirbtuves.
 - Organizuoti renginius, skirtus tradiciniams amatams ir kultūrai populiarinti.
- **Kultūros infrastruktūros gerinimas:**
 - Investuoti į kultūros namų ir kitų kultūrinių erdvių modernizavimą.

- Plėtoti technologinę infrastruktūrą, siekiant pagerinti renginių kokybę ir pasiekiamumą.

REKOMENDUOJAMA Peržiūrėti esamus kultūros renginių sąrašus ir apsvarstyti jų formato keitimą, jų prioritetizavimą, nes kai kurie „tradiciniai“ renginiai prarado savo aktualumą. Kitiems renginiams galbūt verta suteikti daugiau dėmesio ir juos išplėsti.

3.3. Regioninės strategijos

Strateginių skirtumų svarba atskiruose regionuose (Punskas, Suvalkai ir Seinai), yra esminė siekiant efektyviai plėtoti kultūrinę veiklą. Kiekvienas iš šių regionų turi unikalią kultūrinę aplinką, auditoriją ir vietovės sąlygas, kurios reikalauja individualizuoto požiūrio. Punskas, turėdamas stiprų lietuvišką identitetą, gali susitelkti į tradicijų išsaugojimą ir ryšių su Lietuva stiprinimą, o tuo tarpu Suvalkai, kaip labiau urbanizuota ir jaunimui atvira vietovė, gali pasinaudoti šiuolaikinėmis kultūros formomis ir technologijomis, pritraukdami naujas auditorijas. Seinai, su savo kaimišku kontekstu, turėtų ypatingą dėmesį skirti kaimo bendruomenių įtraukimui ir kultūros prieinamumo užtikrinimui. Skirtingos auditorijos, vietovės sąlygos ir poreikiai reikalauja specializuotų strategijų, kurios padėtų optimaliai išnaudoti kiekvieno regiono stiprybes ir galimybes.

Šie prioritetai padės kiekvienam regionui kryptingai siekti kultūrinio gyvenimo gerinimo, atsižvelgiant į vietos specifiką ir poreikius.

3.3.1. Veiklos prioritetai Punske

- **Lietuviškų kultūrinių renginių organizavimas:**
 - Skatinti ir išlaikyti tradicinius lietuviškus renginius, tokius kaip šventės, koncertai, spektakliai, ir prisitaikyti prie šiuolaikinių poreikių.
 - Išlaikyti ryšius su Lietuva, organizuojant bendrus projektus ir kultūrinius mainus.
- **Etninių amatų ir tradicijų išsaugojimas:**
 - Stiprinti amatininkų mokymus jaunimui, kad senoviniai amatai būtų išsaugoti ir perduoti ateities kartoms.
 - Organizuoti dirbtuves ir parodas, skirtas tradiciniams amatams populiarinti.
- **Infrastruktūros gerinimas:**
 - Siekti finansavimo kultūros namų modernizavimui, geresnių techninių sąlygų renginių organizavimui.
 - Plėsti ir atnaujinti erdves, skirtas kultūrinei veiklai, siekiant pritraukti daugiau dalyvių ir turistų.

3.3.2. Veiklos prioritetai Suvalkuose

- **Kultūros centro steigimo svarba:**

Suvalkuose būtina įsteigti atskirą kultūros centrą, kuris taptų pagrindine lietuvių kultūrinės veiklos institucija regione. Toks centras užtikrintų nuoseklią ir sistemingą kultūrinę plėtrą, suteikdamas erdvę rengti įvairius renginius, parodas, koncertus ir

kitus meno bei kultūros projektus. Vienas iš pagrindinių šio centro tikslų būtų stiprinti tarpkultūrinį dialogą tarp lietuvių ir lenkų bendruomenių.

Šis centras skatintų lietuvių kultūros sklaidą platesnei lenkų visuomenei, organizuojant įvairius lietuviškus pasirodymus, meno ekspozicijas ir bendrus projektus, skirtus abiejų šalių auditorijoms. Tai padėtų geriau suprasti ir įvertinti tiek lietuvių kultūros paveldą, tiek šiuolaikinio meno pasiekimus.

Taip pat svarbus centro tikslas būtų integruoti lietuvių kultūrą į vietos lenkų bendruomenės kultūrinį gyvenimą, ieškant naujų bendradarbiavimo formų, kurios būtų abipusiškai naudingos ir įtraukiančios.

- **Šiuolaikinių kultūros formų plėtra:**
 - Siekiant pritraukti platesnę auditoriją, ypač jaunimą, būtina skatinti šiuolaikinių kultūrinių renginių organizavimą, įtraukiant šokius, muziką, kino seansus bei kitus inovatyvius projektus.
 - Naudoti socialinius tinklus ir kitas technologijas, siekiant didinti dalyvavimą kultūrinuose renginiuose.
- **Bendradarbiavimas su Lietuvos ir kitų regionų kultūrinėmis organizacijomis:**
 - Plėtoti bendrus projektus su Lietuvos ir kitų regionų kultūrinėmis organizacijomis, siekiant praturtinti kultūrinį gyvenimą Suvalkuose.
 - Skatinti kultūrinius mainus, remiantis bendrais renginiais, mokymais ir parodomis. Tokia partnerystė leistų pasidalinti geraja praktika ir kūrybinėmis idėjomis.
- **Kultūros renginių įvairovės didinimas:**
 - Organizuoti įvairiapusių renginius, įtraukiant tiek tradicinius, tiek šiuolaikinius elementus, kurie atitiktų skirtingų amžiaus grupių poreikius.
 - Didinti kultūros prieinamumą visoms bendruomenės grupėms, įskaitant mažumas, senjorus bei kitus socialinius sluoksnius, užtikrinant, kad renginiai būtų įtraukiantys ir pasiekiami visiems.

3.3.3. Veiklos prioritetai Seinuose

- **Lietuviškos kultūros išsaugojimas ir plėtra:**
 - Prioritetas išlaikyti lietuvių kalbą ir kultūrą per renginius, šventes, spektaklius ir koncertus.
 - Organizacinių priemonių plėtra, siekiant pritraukti daugiau dalyvių iš Lietuvos ir stiprinti ryšius su Lietuva.
 - Bandyti diegti kultūrinio turizmo idėjas siekiant užtikrinti "Lietuvių namų" tvarų finansavimą.
- **Kaimo bendruomenės įtraukimas:**
 - Skatinti kaimo gyventojų dalyvavimą kultūrinėje veikloje, organizuojant renginius ir mokymus kaimo vietovėse.
 - Palaikyti ir plėtoti kultūrinius renginius, kurie yra prieinami ne tik mieste, bet ir aplinkinėse vietovėse.
- **Kultūros specialistų rengimas ir lyderystės ugdymas:**
 - Skatinti kultūros lyderių rengimą ir plėtrą, siekiant užtikrinti ilgalaikį kultūrinės veiklos tęstinumą.

- Organizuoti mokymus ir kursus, siekiant ugdyti naujus kultūros vadovus ir stiprinti kultūrinę veiklą.
- Ieškoti būdų kaip lietuvių kultūrą pristatyti lenkų bendruomenei.

3.4. Kultūros populiarinimas socialiniuose tinkluose

Socialiniai tinklai yra itin svarbus šiuolaikinės komunikacijos ir informacijos sklaidos įrankis, todėl kultūros populiarinimas šiose platformose turėtų tapti vienu iš pagrindinių strateginių prioritetų Punske, Suvalkų ir Seinų regionuose.

Kiekvienas regionas turi skirtingą auditoriją, todėl būtina pritaikyti komunikacijos strategiją, atsižvelgiant į vietos kultūrinį kontekstą, auditorijos poreikius bei interesus. Punske, kur dominuoja lietuvių bendruomenė, socialiniuose tinkluose turėtų būti akcentuojama lietuviška kultūra ir tradicijos, stengiantis įtraukti tiek vietinius gyventojus, tiek diasporą. Suvalkuose, kaip didesniame ir labiau įvairiapusiame mieste, reikėtų daugiau dėmesio skirti įvairių kultūrų pristatymui ir tarptautiniam bendradarbiavimui. Seinuose, kur kultūrinė veikla orientuota į mažesnę, tačiau kultūriškai aktyvią bendruomenę, komunikacija turėtų būti asmeniškė, orientuota į vietos kultūrinės tapatybės išsaugojimą ir stiprinimą.

Be to, svarbu sukurti patrauklų ir nuoseklų turinį, kuris galėtų pritraukti įvairias amžiaus grupes. Tai gali apimti vaizdo įrašus apie kultūrinius renginius, interviu su vietos menininkais, edukacines kampanijas apie regiono istoriją ir tradicijas, bei dalyvavimą virtualiose iniciatyvose, kurios stiprintų vietos ir tarptautinį kultūrinį ryšį. Socialinių tinklų analizė taip pat padėtų suprasti, kokios kultūrinės veiklos yra labiausiai patrauklios auditorijai, ir kokius aspektus reikėtų tobulinti.

Strateginis požiūris į socialinių tinklų naudojimą padėtų ne tik didinti kultūrinio gyvenimo matomumą, bet ir skatinti platesnę auditoriją aktyviau dalyvauti vietos kultūrinėse iniciatyvose.

3.5. Išvados

Nors kultūriniai tikslai ir pagrindinės kryptys mūsų kraštui yra vienodi – siekiama puoselėti ir išsaugoti lietuvišką tapatybę, stiprinti bendruomenę bei skatinti kultūrinį dialogą su kitomis tautinėmis grupėmis, – jų įgyvendinimo būdai ir veiklos prioritetai skiriasi priklausomai nuo regiono specifikos. Punske, Seinų ir Suvalkų regionuose, kultūrinė veikla turi būti pritaikyta atsižvelgiant į skirtingą socialinį, kultūrinį bei demografinį kontekstą. Tai reiškia, kad nors bendri tikslai yra tie patys, kiekviename regione reikia pasirinkti tinkamiausius metodus ir prioritetus, kurie labiausiai atitiktų vietos gyventojų poreikius ir specifiką, užtikrinant efektyvų kultūrinės strategijos įgyvendinimą visame regione.

4. ŽEMĖS ŪKIS IR APLINKOSAUGA

Kaimas yra neatsiejama mūsų krašto identiteto dalis, tačiau per pastaruosius 30–40 metų pastebimai nyksta mažieji šeimyniniai ūkiai, o didesni ūkiai vis labiau koncentruojasi į pramoninę gamybą. Ši tendencija, pastebima ne tik mūsų krašte, bet ir visoje Europos Sąjungoje, kelia didelius iššūkius ne tik žemės ūkiui, bet ir kaimo bendruomenių išlikimui bei aplinkosaugos būklei.

4.1. Iššūkių ir sprendimų galimybės

4.1.1. Kaimo tuštėjimo problemos

Pastaraisiais dešimtmečiais kaimų tuštėjimas tapo viena iš didžiausių problemų, su kuria susiduria mūsų regionas. Jaunimas vis rečiau nori perimti tėvų ūkius, o tai lemia gyventojų nutekėjimą į miestus, kur tikimasi lengvesnio pragyvenimo. Šiuolaikinis ūkininkavimas reikalauja ne tik fizinės ištvermės, bet ir aukšto lygio išsilavinimo, ekonomikos bei vadybos išmanymo. Dėl šios priežasties tradicinis šeimyninis ūkis tampa vis retesniu reiškiniu, o didieji pramoniniai ūkiai, kuriuose trūksta įvairovės, vis labiau dominuoja žemės ūkio sektoriuje.

Siūlomi sprendimai:

- **Edukacija:** Reikia didinti visuomenės sąmoningumą ir skatinti jaunimą likti kaime per įvairias edukacines programas. Parodyti, kad gyvenimas kaime gali būti ne tik sunkus darbas, bet ir galimybė gyventi arčiau gamtos bei su ja bendradarbiauti.
- **Mini ūkininkavimo skatinimas:** Siūloma skatinti mini ūkininkavimą, derinant ūkininkavimą su kitomis profesinėmis veiklomis, pavyzdžiui, amatais ar nuotoliniu būdu atliekamu darbu. Tai galėtų padėti išlaikyti tradicijas ir sulėtinti kaimų tuštėjimo procesą.

4.1.2. Aplinkosauga ir kaimo plėtra

Nors kai kurių kaimų atstovai kol kas nemato didelių aplinkosaugos problemų, pastebimi ženklūs pokyčiai, kurie kelia nerimą. Mažėjantis vandens kiekis telkiniuose, didėjantis ežerų užterštumas, pelkių nykimas – visa tai yra rimtos problemos, kurias būtina spręsti. Ūkininkų veikla, tokia kaip pelkių užvertimas ir žolės šienavimas prie vandens telkinių, daro neigiamą poveikį vietos ekosistemoms. Šie pokyčiai turi ilgalaikes pasekmes, kurios gali būti negrįžtamos.

Siūlomi sprendimai:

- **Sąmoningumo didinimas:** Būtina didinti vietos gyventojų sąmoningumą dėl aplinkosaugos problemų, ypač vandens telkinių apsaugos. Informuoti gyventojus apie mažėjančios vandens retencijos ir pelkių nykimo padarinius per susitikimus su jaunimu ir kitais vietos bendruomenės nariais.

- **Vietinės valdžios įtraukimas:** Reikia skatinti vietinę valdžią aktyviau dalyvauti aplinkosaugos problemų sprendime, organizuoti susitikimus su ūkininkais ir palaikyti dialogą su kaimo bendruomenėmis.

4.1.3. Vaičiuliškių paukščių fermos projekto grėsmės

Vienas iš opių klausimų yra Vaičiuliškių kaime planuojama paukščių ferma. Šis projektas kelia didelį susirūpinimą dėl galimų neigiamų pasekmių aplinkai ir vietos gyventojams. Nors investuotojas teigia, kad viskas bus tinkamai organizuota, kyla abejonių dėl galimų ilgalaikių problemų, tokių kaip blogas kvapas ir aplinkos tarša. Be to, investuotojas nėra vietos gyventojas, o tai kelia papildomų rizikų.

Siūlomi sprendimai:

- **Vietinės valdžios ir gyventojų sąmoningumo didinimas:** Reikia užtikrinti, kad vietinė valdžia ir bendruomenė būtų tinkamai informuotos apie projekto pasekmes, skatinti dialogą tarp visų suinteresuotų šalių.
- **Kaimo gyventojų atsakingumo ugdymas:** Būtina skatinti gyventojų atsakingumą dėl žemės valdymo ir pardavimo. Žemės ūkio paskirties žemė turėtų būti perduodama tik vietos ūkininkams, kad būtų išsaugotas krašto identitetas ir užtikrinta ilgalaikė kaimo plėtra.

4.2. Apibendrinimas

Pagrindinė lietuviško kaimo problema – tuštėjančios sodybos ir ūkių nykimas. Ūkininkavimas tampa vis labiau specializuotu, reikalaujančiu ne tik žinių, bet ir įgūdžių, kurie tradiciškai nėra siejami su kaimo gyvenimu. Dėl demografinių pokyčių ir jaunimo migracijos į miestus, mažėja jaunų šeimų kaimuose, o tai dar labiau apsunkina žemės ūkio sektoriaus ateitį. Siekiant sustabdyti kaimo tuštėjimą, būtina skatinti jaunus žmones pasilikti kaime, derinti įvairias profesines veiklas su ūkininkavimu, bei rūpintis aplinkosauga, kad būtų užtikrintas tvarus kaimo bendruomenių vystymasis.

5. DEMOGRAFIJA IR EKONOMIKA

Šiame skyriuje nagrinėjami svarbiausi demografiniai ir ekonominiai iššūkiai bei galimybės mūsų regione, apimant verslo, kultūros ir aplinkos aspektus. Pateikiami pagrindiniai klausimai ir pasiūlymai, kurie padės kurti tvarią strategiją regiono plėtrai. Prioritetai ir rekomendacijos buvo nustatyti remiantis konsultacijomis su vietos gyventojais, verslo atstovais, siekiant sukurti veiksmingą ir realistišką veiksmų planą, atitinkantį regiono poreikius ir iššūkius.

5.1. Strategijos kūrimas: Kultūros ir verslo sintezė

Diskusijoje dalyviai pabrėžė, kad būtina sukurti integruotą strategiją, apimančią tiek kultūrinius, tiek verslo aspektus, kadangi šios sritys yra glaudžiai susijusios ir vienas kitą papildo. Bendru sutarimu buvo nuspręsta sutelkti dėmesį į tris pagrindines sritis:

1. **Turizmo skatinimas:** Regiono turizmo potencialo išnaudojimas per krašto išskirtinumo reklamą ir regioninių produktų kūrimą.
2. **Technologijų varomas nomadų judėjimas:** Sukurti infrastruktūrą, kuri pritrauktų technologijų srityje dirbančius nomadus, skatinant regiono inovatyvumą ir ekonominę plėtrą.
3. **Amatų ir manufaktūrų plėtra:** Pritraukti investicijas į amatų ir pridėtinės vertės kūrimo verslus, kurie sustiprintų vietos ekonomiką ir identitetą.

5.2. Jaunų šeimų pritraukimas

Jaunų šeimų pritraukimas į regioną yra viena iš prioritetinių užduočių. Buvo iškelta problema, kad mažesniuose miesteliuose, tokiuose kaip Punksas ir Seinai, infrastruktūra nėra pakankamai išvystyta, todėl šeimoms dažnai tenka susidurti su sunkumais norint įsikurti vietoje - jie dažnai priversti statyti namus nuo „nulio“. Žemės įsigijimo ir paskirties keitimo procedūros (pvz. ariamų žemės sklypų performavimas į statybinius) dažnai yra sudėtingos ir sudaro kliūtis, ypač tiems, kurie nėra ūkininkai. Šios kliūtys gali atbaidyti potencialius naujakurius ir verslininkus nuo investicijų į regioną.

Pasiūlymas: Siekiant sukurti patrauklesnes gyvenimo sąlygas mažesniuose miesteliuose, būtina įvertinti galimybes statyti nedidelius daugiabučius, kurie suteiktų tinkamą gyvenamąją erdvę jaunos šeimoms. Kartu reikia gerinti gyvenimo ir darbo sąlygas, užtikrinant kokybišką interneto ryšį ir plėtojant prieinamų darželių tinklą. Be to, itin svarbu aktyviai įtraukti bendruomenę į teritorijų planavimo procesus, kad būtų atsižvelgta į vietos gyventojų poreikius ir lūkesčius. Bendruomenės dalyvavimas planavimo dokumentų peržiūroje ir rengime padėtų užtikrinti ilgalaikę ir tvarią regiono plėtrą.

5.3. Verslumo skatinimas

Anketose pasiūlyta sukurti Lenkijos lietuvių darbo rinkos bazę, kuri tarnautų kaip tiltas tarp darbo ieškančiųjų, dirbančiųjų ir darbdavių, stiprinant bendruomenę ir kuriant sėkmingą ateitį mūsų krašte. Be to, svarbu skatinti inovacijas ir skaitmenizaciją, kuriant kompetencijų bazę su studentais ir darbuotojais bei plėtojant skaitmenines infrastruktūras. Šios priemonės padėtų vietos verslams prisitaikyti prie šiuolaikinių technologijų ir rinkos poreikių, skatinant jų plėtrą ir konkurencingumą.

Dauguma pritarė, kad siekiant skatinti verslumą, reikėtų sumažinti mokesčius smulkiems verslams ir taikyti mokesčines lengvatas, kurios sumažintų finansinę naštą bei padidintų verslo konkurencingumą. Tačiau šiai problemai spręsti būtini politiniai sprendimai aukštesniame Lenkijos valdžios lygmenyje.

5.4. Turizmo skatinimas ir regioninių produktų kūryba

Turizmo plėtra regione susiduria su įvairiais iššūkiais, tokiais kaip nepalankios klimato sąlygos ir nepakankamai išvystyta infrastruktūra, kurie gali atbaidyti potencialius turistus. Siekiant padidinti turistų srautą, būtina imtis priemonių, kurios išryškintų regiono unikalumą ir pagerintų lankytojų patirtį. Viena iš rekomendacijų yra kurti interaktyvų žemėlapij, kuriame būtų pažymėtos svarbiausios istorinės vietos ir regiono kultūros paveldas. Tai leistų turistams lengviau atrasti ir įvertinti krašto išskirtinumą. Be to, svarbu investuoti į regioninių produktų kūrybą, kurie galėtų tapti vietos identiteto dalimi ir papildoma traukos priemone. Pavyzdžiui, kuriant Punsko regioninį produktą, galima sukurti vertę, kuri būtų pripažinta ir vertinama ne tik vietiniu, bet ir tarptautiniu mastu. Tam būtina plėtoti kooperatyvus, kurie padėtų gaminti ir populiarinti šiuos produktus, stiprinant regiono ekonominį potencialą ir skatindami turistų susidomėjimą.

5.5. Senjorų gerovės užtikrinimas

Senėjančios visuomenės iššūkiai, tokie kaip socialinė atskirtis ir vienišumas, ypač aktualūs senjorams, gyvenantiems kaimuose ir mažesniuose miesteliuose. Šie asmenys dažnai susiduria su socialinių veiklų ir bendruomenės palaikymo stoka, o tai neigiamai veikia jų gyvenimo kokybę. Siekiant pagerinti senjorų socialinę integraciją, rekomenduojama kurti programas ir renginius, kurie skatintų jų dalyvavimą bendruomenės gyvenime, taip pat apsvarstyti trečiojo amžiaus universitetų ar panašių iniciatyvų plėtrą, atitinkančią regiono specifiką. Be to, senjorai dažnai susiduria su priežiūros ir medicininės pagalbos stoka, todėl būtina plėtoti specializuotas paslaugas ir įstaigas, skirtas užtikrinti reikalingą pagalbą. Šių problemų sprendimas reikalauja išsamesnės diskusijos ateityje, siekiant užtikrinti, kad senjorų gyvenimo kokybė ir socialinė integracija būtų tinkamai palaikoma visame regione.

5.6. Išvados ir ateities perspektyvos

Pateikta analizė rodo, kad mūsų regionui reikalinga integruota strategija, apimanti jaunų šeimų pritraukimą, verslo aplinkos gerinimą ir turizmo skatinimą. Pasiūlymai orientuoti į konkretų veiksmų planą, siekiant spręsti demografinius ir ekonominius iššūkius, išnaudoti regiono galimybes ir kurti tvarią plėtros strategiją. Integruota požiūrio į demografinius, ekonominius ir kultūrinius aspektus strategija leis ne tik spręsti esamas problemas, bet ir pasinaudoti regiono privalumais, užtikrinant ilgalaikę ir tvarią plėtrą.

TURINYS

1. ŠVIETIMAS	2
1.1. Dabartinė situacija.....	2
1.1.1. Pagrindinės problemos švietimo sektoriuje.....	3
1.1.2. Švietimo sektoriaus SSGG analizė.....	4
1.2. Pasiūlymai dėl situacijos gerinimo.....	5
1.3. Priimti nutarimai.....	6
1.4. Išvados.....	6
2. ISTORINIS, KULTŪRINIS PAVELDAS IR SIELOVADA	6
2.1. SSGG analizė.....	7
2.2. Lietuvių kultūros paveldo įamžinimas.....	8
2.3. Lietuvių istorinio paveldo tvarkymas.....	9
2.4. Sielovados klausimai.....	9
2.5. Išvados.....	10
3. KULTŪRA	11
3.1. SSGG analizė.....	11
3.2. Pagrindinės kultūrinės veiklos kryptys.....	12
3.3. Regioninės strategijos.....	13
3.3.1. Veiklos prioritetai Punske.....	13
3.3.2. Veiklos prioritetai Suvalkuose.....	13
3.3.3. Veiklos prioritetai Seinuose.....	14
3.4. Kultūros populiarinimas socialiniuose tinkluose.....	15
3.5. Išvados.....	15
4. ŽEMĖS ŪKIS IR APLINKOSAUGA	16
4.1. Iššūkiai ir sprendimų galimybės.....	16
4.1.1. Kaimo tuštėjimo problemos.....	16
Siūlomi sprendimai.....	16
4.1.2. Aplinkosauga ir kaimo plėtra.....	16
Siūlomi sprendimai.....	16
4.1.3. Vaičiuliškių paukščių fermos projekto grėsmės.....	17
Siūlomi sprendimai.....	17
4.2. Apibendrinimas.....	17
5. DEMOGRAFIJA IR EKONOMIKA	17
5.1. Strategijos kūrimas: Kultūros ir verslo sintezė.....	18
5.2. Jaunų šeimų pritraukimas.....	18
5.3. Verslumo skatinimas.....	18
5.4. Turizmo skatinimas ir regioninių produktų kūryba.....	19
5.5. Senjorų gerovės užtikrinimas.....	19
5.6. Išvados ir ateities perspektyvos.....	19